

pričom proces výskumu sa mu pretransformováva na tvorivý proces vedúci k ďalším výsledkom. Vyhol sa tak sterilnému naplneniu jednej koncepcie a zúročil vlastné prístupy. Ešte jeden moment poznačil charakter Zamborových štúdií. Priznal sa, že sa nebráni označeniu „univerzitná literárna veda“ vzhľadom na vlastné literárnovedné bádanie. Táto veda berie na zreteľ recipienta, teda študenta; no neznamená, že v sumároch opakuje už dosiahnuté výsledky. Zambor zdôraznil: „pri zohľadňovaní doterajšej literárnokritickej recepcie mi nejde o variované reprodukovanie vyskúmaného, ale o nové vysvetlenie“. Čiže, istú úlohu tu zohráva aj praktická stránka výskumu, podať problém či tému tak, aby jej študent rozumel a získal optimálne kvantum vedomostí. Ako „pedagogickú“ označil kedysi Ján Števček literárnovednú metódu Albína Bagina, tiež vysokoškolského učiteľa (ktorého „povinnosťou, ale aj cnosťou je podať literatúru tak, aby v očiach mladého adepta literárnej náuky reprezentovala čosi, čo sa dá vecne (vedomostne) a kultúrne (synteticky) osvojiť“). Z tohto hľadiska sú u Zambora inštruktívne najmä štúdiá, zachytávajúce v komplexnej skratke autora a jeho dielo. No u Zambora sa uplatnilo ešte jedno hľadisko. Dotýka sa odideologizovania voľakedajšieho výskumu. Striktne sa drží estetických kritérií.

Ak to máme zhrnúť: Zamborove štúdiá v publikácii *Interpretácia a poetika* ďalej rozvíjajú danú problematiku, prinášajú nové poznatky, resp. prehlbujú predošlé, a zároveň sú platným vkladom do fondu vysokoškolského učiva.

Vladimír Petrik

Škvama, Dušan: ZAČIATKY VYTVÁRANIA MODERNÝCH SLOVENSKÝCH SYMBOLOV (K vytváraniu národnej identity od konca 18. do polovice 19. storočia). Banská Bystrica : UMB, 2004. 130 s.

O zmysle slovenských dejín a hľadani kultúrneho kódu slovenskej národnej identity premýšľali viacerí slovenskí intelektuáli a vzdelan-

ci – J. M. Hurban, J. Lajčiak, A. Matuška, V. Mináč, L. Kováč, R. Chmel... Historik D. Škvarna spolu so svojimi kolegami (E. Kowalská, P. Macho, M. Homza a i.) medzi prvými po r. 1989 novým jazykom pomenovávali tradičné „neuralgické body“ dejín slovenskej kultúry a vzdelanosti. Inšpirovali sa najmä semiotikou kultúry a do slovenskej humanistiky vniesli „osviežujúci“ historický diskurz. Dôležité je aj to, že nachádzali spoločný jazyk nielen s kulturoológmi, ale aj s filozofmi či literárnymi vedcami.

V týchto interdisciplinárnych súvislostiach je potrebné uvažovať aj o monografii D. Škvarnu, ktorá, žiaľ, napriek svojej dôležitosti a nutnosti, vyšla iba v skromnej grafickej podobe a v minimálnom náklade. Neprávom sa tak dostala do tieňa intenzívne komentovaného populárnovedného zborníka *Mýty naše slovenské* (SAV, 2005). Myslím si, že publikácia D. Škvarnu je nemenej zaujímavá, ba v mnohých smeroch aj fundamentálnejšia, problémavejšia a inšpiratívnejšia. Veď mýty sa rodia z prvotných symbolov a následná symbolizácia („znejasňovanie znaku“) je predpokladom dynamickej naratívnej mýtizácie v širšom i užšom zmysle slova.

Štruktúra knihy je dôkladne premyslená a prehľadne skoncipovaná. Autor rešpektuje diachrónno-genetický prístup k problematike a logicky postupuje od všeobecného k jednotlivému. Širšie a všeobecnejšie kapitoly sa konkretizujú do podkapitol, niekedy až „tematických hesiel“ (*Devín, Bača a drotár; Vlajka v Žiadostiach* a pod.). Za týmto zdanlivým učebnicovo-didaktickým tvarom sa však skrýva jazykovo, štylisticky i odborne brilantne zvládnutý výklad o predmete. Často „sucho a nudne“ opisované i prepisované dejiny slovenského národného hnutia akoby vyprovokovali autora k novému čítaniu zlomových historických udalostí a (re)definovaniu „slovenského kultúrneho kódu“ v jeho diachrónnom aspekte. V texte sa všeobecne známe a „ošúchané“ fakty a frázy dostávajú do iných a nových vzťahov a kontextov. Autor neraz odkrýva aj nečakané významové konotácie a funkcie v štruktúre kreovania kolektívnej identity Slovákov (uhorské vlaste-

nectvo, slovanská vzájomnosť, československá jednota, slovenská autonómnosť...). Obraz histórie sa tak mení z chronologicky usporiadanej mozaiky dátumov a udalostí na zaujímavejšiu „magistra vitae“ či „res gestae“. Kniha dokazuje, že radosť z objavovania nového a (po)učenie sa z histórie znamená aj nevyhnutný prienik do jej symbolických a iracionálnych dimenzií. Naznačuje sa to už v úvode, kde autor poznamenáva: „... symbolika je cestou k pochopeniu duchovného sveta človeka“ (s. 5). Symbol je jazykom ducha, a preto sa práve ním alebo skrz neho vyjadruje všetko, čo je nevedomé, kultické (sakrálne) i kultúrne, teda aj akési „podzemné rieky“ viditeľnej i racionálne opísateľnej histórie.

V prvej (metodologickej) kapitole *Symboly a moderná národná identita* sa načrtávajú „funkcie, charakter a štruktúra národných symbolov“. Presne sa tu vymedzujú aj kontúry skúmaného predmetu: „... národné symboly (...) sa vytvárali a pretvárali súbežne s formovaním moderných národov (...) v tomto procese sa rodila národná ideológia, ako aj obraz národného štátu“ (s. 8). Aj pre literárnych historikov je zaujímavá téza D. Škvarnu o narušení tradičnej a zaužívanej „trojgeneračnej periodizácie“ slovenskej kultúry (1780 – 1820, 1820 – 1835, 1835 – 1848), čo vysvetľuje tým, že v chápaní národnej symboliky i atribútov modernej národnej identity sa „staršia a mladšia“ generácia od seba výraznejšie neodlišovali. Z toho vyplýva aj členenie publikácie s „voľnejšími“ názvami jednotlivých kapitol: *Osvietenský historizmus a prvé národné symboly*, *Oduševnenie národom*, *Politizácia kultúry a symbolov*, *Revolučná kríza 1848 – 1849 a národné symboly*, *Zostava a dosah symbolov v porevolučnom období*. Tento model „kontinuity a paralelného pôsobenia“ je síce prijateľný, ale zároveň treba poznamenať, že v štyridsiatych rokoch 19. storočia sa výrazne mení a modifikuje pragmatická i symbolická funkcia jazyka. Spor medzi J. Kollárom a „mladoslovákmi“ bol radikálny a principiálny najmä (aj) kvôli inému (dynamickejšiemu a otvorenejšiemu) chápaniu vzťahu jazyk a národ. Herderova téza, že len v jazy-

ku je národ živý, sa prispôbuje novej skutočnosti. Jazyk sa z filologicko-estetickkej a symbolickej roviny presúva do roviny jednoznačnejšieho „identifikačného znaku“ užšieho slovenského národného kolektívu, čo možno nazvať „kultúrnou nevyhnutnosťou (...) a ideovou oporou na fixovanie vedomia slovenskej identity“ (J. Dolník). Škoda, že práve tento kľúčový symbol D. Škvarna obchádza najmä v rozsiahlej a bohato štruktúrovanej kapitole o „politizácii kultúry a symbolov“.

Kniha primárne ponúka historický diskurz, možno aj preto sa úzky a minimálny priestor venuje aj dôležitým otázkam tzv. literárnych symbolov. V texte tak vzniká medzera, ktorá mohla byť vyplnená informáciou o tom, že symboly sa v čase romantizmu rodili a fixovali aj (najmä) prostredníctvom jazyka a v literárnych textoch (popri tvorbe to bolo aj zberateľstvo a zapisovanie ľudových piesní, povestí a rozprávok). Na tieto skutočnosti upozorňujeme preto, lebo typickým znakom (nielen) slovenského romantického myslenia je ideový synkretizmus (V. Macura), ktorý sa dominantne prejavuje aj v produkcii symbolov. Ide o prirodzené prelínanie sa a koexistenciu poézie s históriou, jazykovedy s etnografiou, politiky s históriou a umenia s politikou. O. Čepan píše o „zameniteľnosti princípov poetiky a politiky“. Inými slovami, prvotné národné symboly (kde sa slovenskosť ešte len tušila) boli zahalené rúškom tajomstva a abstraktných znakov, neskôr sa v r. 1848 zrealizujú a významovo zužujú, transformujú sa na politické znaky (hymnické piesne, vlajka, erb, geopriestor). Tieto dimenzie symbolu sú dôsledne rozpracované v troch podkapitolách: *Z územného symbolu národný znak*, *Hymnické piesne vo vire občianskej vojny* a *Historické symboly a ozbrojené zápasy*.

Kľúčovým územným symbolom sú Tatry – „mýtický stred a mystické miesto ochrany a útočiska Slovákov“ (s. 41). Priestor medzi Tatrami a Dunajom vnímali romantici ako kultové a symbolické miesto, „materské lono“, „ochranné hniezdo“ a pod. Práve v týchto súvislostiach mohol D. Škvarna aspoň načrtnúť aj význam a funkciu ďalších „poetických“ symbolov, ako napr. Matka, Stred či postava rozpráv-

kového Popolvára. Práve tie sa totiž veľmi často rozvíjali do podôb mýtcko-poetických narácií, neraz v podobe biblicko-mesianistických projektov Utrpenia, Vykúpenia a Spasenia slovenského národa (M. M. Hodža, S. B. Hroboň...). To je však už iná rovina skôr umeleckého, a nie historického diskurzu, ktorá si vyžaduje osobitný priestor a odlišnú metodológiu.

Kniha D. Škvarnu originálne pomenúva frekventované otázky a problémy genézy modernej národnej identity. V mnohých smeroch je to práca novátorská, prelomová, ktorá môže inšpirovať nielen historikov, ale aj (najmä) semiotikov kultúry a literárnych vedcov. Určite by sa nestratila ani v širšom čitateľskom okruhu. To však predpokladá reedíciu vo vyššom náklade a najmä atraktívnejšie a kvalitnejšie grafiko-vizuálne spracovanie. Zaslúži si to autor, ale i téma, ktorú pútavo a fundovane spracoval.

Peter Káša

COMPANION TO THE HISTORY OF THE NEO-LATIN STUDIES IN HUNGARY. Edited by István Bartók. Budapest : Universitas Publishing House, 2005. 138 s.

Bezprostredným podnetom na vypracovanie anglickej informatívnej publikácie o dejinách a súčasnosti neolatinistiky v Maďarsku sa stala XIII. konferencia Medzinárodnej asociácie novolatinistických štúdií, ktorá sa konala v auguste 2006 v Budapešti. Uvedená publikácia oslovuje slovenskú vedeckú verejnosť predovšetkým z dvoch dôvodov. Tým prvým je fakt, že nemalú časť cesty dejinami sme prešli spoločne v jednom štátnom útvere aj s Maďarmi a že slovenská i maďarská národná kultúra, zakorenené v spoločnom európskom, t. j. grécko-rímskom fundamente, sa rozvíjali v určitej interakcii. *Companion* logicky zahŕňa do svojho zorného poľa historické Uhorsko, nielen teritórium dnešnej Maďarskej republiky, a tak nám predkladá videnie spoločného kultúrneho dedičstva zo svojho uhla pohľadu. Druhým dôvodom je fakt, že ne-

dávny historický vývin, ktorý poznačili aj resentmenty, nasmeroval rodiacu sa slovenskú klasicistickú filológiu k tesnejšej spolupráci s českými kolegami, kým kontakty k južným susedom ochabli rovnako ako kedysi štandardná schopnosť čítať ich texty v pôvodine. Našťastie nám *Companion* umožňuje aspoň zbežnú rekognoskáciu terénu, lepšie povedané toho, čím sa môžu naši maďarskí kolegovia hrdiť.

Editor v Úvode (s. 9 – 10) hrdvo vyzdvihuje značný podiel latinčiny na medzinárodnej i vnútroštátnej komunikácii kultúrnych hodnôt a vecných informácií prinajmenej do polovice 19. storočia; popri všetkých problémoch latinčina ako jazyk periodík do r. 1839 (*Ephemerides Posonienses*) a latinčina ako oficiálny jazyk uhorského štátu do r. 1844 predstavuje v Európe raritný fenomén.

Prvá časť knihy sleduje vývin latinského písomníctva a jeho vedeckej reflexie ako neoddeliteľnú súčasť národnej kultúry. Člení sa na šesť etáp od 16. storočia (záver 15. storočia sa vníma v rámci kapitoly ako prelúdiu renesančného humanizmu) po začiatok 21. storočia. Je to nesporne praktické, ale zároveň primechanické, veď v našich kultúrnych dejinách sotva nájdeme medzník (napr. Academia Istropolitana, nástup tureckej okupácie, založenie či presťahovanie Trnavskej univerzity, zánik spoločného štátu, začlenenie do východného bloku), ktorý by sa nachádzal práve na hrane storočí.

Šesť kapitol prvej časti knihy si podelilo sedem autorov. Pokúsili sa charakterizovať dané storočie nejakým heslovitým titulom, najlepšie latinským. Prvú kapitolu (s. 11 – 24) teda uvádza heslo *Res Publica Christiana – Res Publica Litteraria*, heslo kapitoly o 19. storočí (s. 54 – 63), *Ex ancilla domina* naráža na vzťah medzi historickou a filologickou vedou. Nadpis *Latinské texty v službe cirkvi a škôl* vystihuje situáciu v 17. storočí (s. 24 – 37) a podobne titul k 18. storočiu – *Predchodcovia novolatinkej filológie a národné dejiny literatúry* (s. 37 – 54). Nadpisy kapitol o 20. storočí vyzdvihujú skôr vývinové hľadiská – *Oddelenie klasickej a novolatinkej filológie* (s. 63 – 77) a *Od izolovaných pracovísk k jednotnej národnej sieti, vstup*